

BUITEN

25^E JAARGANG N^O. 23

ZATERDAG 6 JUNI 1931

DE CANNENBORG BIJ VAASSEN. WESTZIJDE

Redactie: RO VAN OVEN en Mr. P. J. A. BOOT

INHOUD:

DE JONGE HORATIUS, DOOR RITA (II)	BLZ. 266
NAAR DEN CANNENBORG (GEÏLL.), DOOR J. RIET-SEMA	BLZ. 265, 268—270
HOE IS HET HEELALGEBOUWD? (GEÏLL.), (V. „VUURTOREN”-STERREN EN „STRAATLANTAARN”-STERREN), DOOR SIR JAMES JEANS	BLZ. 270—271
SKUGGI (GEÏLL.), DOOR THORGILS GJALLANDI	BLZ. 271—274
WALLENSTEIN-HERINNERINGEN (GEÏLL.), DOOR HELENE WULFF	BLZ. 273—275
KOLENBRANDERS OP DE VELUWE, DOOR J. L. A. KREMER	BLZ. 275—276
APHORISMEN, DOOR M. W. B.	BLZ. 264, 276
EEN DAME OP EEN ZESSPAN MENJAWAKS (GEÏLL.), DOOR H. SMIDT	BLZ. 276
WENKEN VOOR TUINBEPLANTING (TWEE-JARIGE ZAADPLANTEN) DOOR B.	BLZ. 276

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS

Men gelieve alle stukken voor Redactie en Administratie bestemd te adresseeren aan Scheltema & Holkema's Boekhandel en Uitgevers-Mij. N.V., Rokin 74-76, Amsterdam, met de toevoeging: „Voor de Redactie van het Weekblad Buiten” of „Voor de Administratie van het Weekblad Buiten”. Duidelijke naam- en adresvermelding verzocht, ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Nieuw verschenen nummers 25 ets., oudere 50 ets.

DE JONGE HORATIUS

II)

DOOR RITA

ZOO werd steeds de gedachte aan een verbanning krachtiger in het jonge hart en verkoelde haar genegenheid voor haar vroegste vrienden — voor allen, behalve voor Horace. Haar trouw aan hem wankelde nooit — geen dag vergat zij hem en geen genegenheid nam de plaats in van de vreemde aanhankelijkheid, die zij hem steeds had betoond. Zij vernam, dat zijn oogen volkomen hersteld waren, dat hij nog steeds volijverig studeerde en een bijzonderen aanleg betoonde. Gedurende die drie jaren waren David Lawrence en zijn vader zijn eenige leermeesters geweest

Dick echter was naar de Militaire Akademie gestuurd en zou later officier worden.

Mehatabel vroeg nooit naar die oude vrienden, doch David Lawrence zag hoe scherp zij luisterde als hij met zijn moeder over ze sprak en hoe haar geen woord ontging, al deed zij alsof ze er niet op lette.

In haar hart gloeide nog altijd de jaloezie; die oude jaloezie op hem, terwille van wien zij uit haar kinderlijk Eden was verstooten. Soms werd haar verlangen naar Horace bijna sterker dan zij kon verduren. Niemand wist of vermoedde hoe zij leed. Jaar op jaar ging voorbij zonder dat zij werd teruggeroepen. Langzamerhand ging zij zich zelf als een uitgestootene beschouwen, wier zonde onvergeeflijk was.

De eentonigheid van haar leven, de kalme routine, de vervelende dagelijksche bezigheden prikkelden haar soms tot de grootste woede. De vitaliteit van haar aard eischte actie en iedere beperking daaraan opgelegd voelde zij als een marteling. Tijdens de bezoeken van David Lawrence werd zij als door een demon van wildheid en boosaardigheid bezeten. Haar haar zat altijd in de war, haar jurken waren gescheurd of

gevekt, haar schoenen stuk en haar humeur afwisselend tusschen stille koppigheid en hartstochtelijke ongehoorzaamheid.

De jonge man zag dit alles met ernstig vermaak. Hij vond haar altijd interessant en deed zijn best om den muur te slechten, dien zij steeds tusschen hen oprichtte. Hij zag, dat zij een vreemd element was geworden, zoowel uit vrijen wil als door de omstandigheden. Op de klachten van zijn moeder dat zij niet wist, hoe ze van dit kind een behoorlijk Engelsch meisje moest maken, antwoordde hij, dat hij daar ook geen kans toe zou zien.

„Wat moet er van haar worden?” zei Mrs. Lawrence. „Hebben die menschen, die haar in huis hebben genomen, ooit aan haar toekomst gedacht?”

„Ik vrees van niet”, zei haar zoon, die er daarbij aan dacht hoe buitengewoon weinig praktisch zoowel de Professor als zijn vrouw waren. „Maar we hebben nog den tijd”, voegde hij er bij; „zij kan nu hoogstens 10 of 11 jaar oud zijn. Over 6 jaar zal ze wel gekalmeerd zijn en dan is het nog tijd genoeg om te beslissen, wat er voor haar gedaan moet worden. Vertoont zij in eenige richting bijzonderen aanleg?”

„Ze heeft een buitengewoon geheugen en zegt gedichten wonderlijk mooi”, antwoordde Mrs. Lawrence. „Bovendien kan ze elk paard en elke pony berijden. Als je daarin wat goeds voor de toekomst kunt vinden, onthoud dat dan!”

Hij lachte en zette toen zijn hoed op en ging. Toen hij den tuin uitkwam om naar het strand te loopen, zag hij een roode jurk en een massa donkere krullen voor zich uit huppelen; ze schenen hem te ontwijken en dus bleef hij ze volgen.

Hemel en zee waren grijs, talrijke meeuwen vlogen heen en weer, of gingen op de rotsen of op het zachtgolvende water zitten. Het kind stond naar ze te kijken. Uit haar groote, donkere oogen sprak een grenzenloze onrust. De eenige gedachte, die haar op dat oogenblik bezielde, scheen afgunst te zijn op de vrijheid van die sierlijke, rusteloze schepselen, die geen angst hadden voor de zee en voor wie het land geen belemmering kende.

David Lawrence bleef stil naar haar staan kijken. Zij wist niet, dat hij in haar nabijheid was, voor hij tot haar sprak.

„Zou je één van hen willen zijn?” vroeg hij, haar oogen volgend, die gericht waren op een zilverwitten vogel, die dan eens in de lucht bleef zweven, dan weer om een golf heencirkelde.

„Zij zijn vrij”, zei ze kortaf.

„Mijn lieve kind”, antwoordde hij zacht, „niets is werkelijk vrij. Deze vogels worden even goed geregeerd door wetten en bepalingen, die de natuur ze oplegt, als menschelijke wezens. De zee die voor je voeten rolt, heeft evenzoo een grens, waarbinnen zij moet blijven. Geloof mij, het leven kan nooit geheel en onbepert vrij zijn. Het is niet mogelijk. Wij allen moeten dit leeren”.

Ze keek hem met haar groote, sombere oogen ongelooovig aan.

„Ik geloof U niet”, zei ze. „Als ik een vrouw was, zou ik kunnen doen wat ik wilde; leeren wat ik wou, gaan waar ik lust had. Het is alleen, omdat ik een kind ben — omdat — er niemand is die van mij houdt — dat —”

Er kwam een snik in haar stem; zij wendde zich af; hij zag haar lip trillen.

„Komaan, komaan”, zei hij opbeurend, „dat moet je niet denken. Er wordt goed voor je gezorgd en het zou je eigen schuld zijn, als de menschen niet van je gingen houden, zooals van andere kinderen. Voel je je hier ongelukkig?”

Ze haalde de schouders op.

„Ik haat de meisjes”, zei ze. „Ze zijn zoo netjes en zoo zindelijk en zoo huichelachtig. Uw moeder denkt dat ze zoo zoet zijn, maar ik weet wel beter. Ze zijn heel anders als ze bij haar zijn, dan wanneer ze alleen zijn. Bah! ik heb een hekel aan huichelaars!”

Hij lachte.

„Je schijnt aan heel wat een hekel te hebben”, zei hij. „Wat zou je ervan zeggen om met mij een eindje te gaan wandelen en mij te vertellen waar je van houdt?”

„U zou me niet begrijpen”.

„Je zoudt het toch eens kunnen probeeren”.

„De dingen waar ik van houd en die ik wil hebben, schijnen altijd de verkeerde te zijn. Als ik roovertje speel op de pony van boer Jenkins, geeft Uw moeder mij strafwerk op. Als ik door een raam spring, omdat dat een prettiger manier is om in den tuin te komen dan door de deur, berispt zij mij.

Ik wil interessante dingen leeren, niet die saaie, gekke dingen die in de leerboekjes staan. Maar als ik eens een boek te pakken krijg dat ik mooi vind, krijg ik te hooren, dat het niet voor mij deugt of alleen geschikt is voor jongens. Waarom mogen meisjes niet hetzelfde lezen als jongens?"

„Dat weet ik eigenlijk ook niet”, zei David goedig. „Ik denk dat ze het toch doen en altijd gedaan hebben”.

„Dan”, vervolgde zij droomerig, „wil ik een heeleboel weten, wat niemand me wil vertellen: waarom de sterren schijnen en wat het allereerste ding ter wereld was. Ik geloof niet, dat God uit niets kan zijn voortgekomen. Hoe kon Hij Zichzelf scheppen? En denk eens aan den Bijbel. Als niemand kon schrijven en het alles maar geheugenwerk was, hoe kan het dan heelemaal waar zijn? En sommige dingen erin vind ik heel leelijk. Ik zei het onlangs den dominee en die zei, dat ik een kleine heidin was. Ik zei, dat het wreed was van Abraham, om Hagar met haar zoontje de woestijn in te sturen, alleen maar omdat Sarah jaloersch op haar was; en dat ik heelemaal niet kon vinden, dat hij een toonbeeld voor andere mannen is. En waarom kon God de Israëlieten niet uit Egypte laten trekken, zonder die andere arme menschen zoo te plagen? Als Hij alles gemaakt heeft, moet Hij ook den duivel gemaakt hebben. Hoe kan die er anders gekomen zijn?"

David Lawrence probeerde de gewone, afgezaagde uitlegging van den gevallen engel, waarop hij die niet te beantwoorden vraag te hooren kreeg: „Als God de Engelen naar Zijn beeld geschapen heeft en Hij was volmaakt goed, hoe kunnen zij dan slecht zijn geworden?"

Toen zocht hij zijn toevlucht in het oude argument van het geloof en dat wij menschen niet in staat waren, alle geheimenissen te doorgronden; dat zij het beter zou begrijpen als zij ouder was geworden; maar hij zag, dat zijn woorden geen indruk maakten.

Het ongeluk heeft vele ongeloovigen gemaakt. Als het leven glad verloopt en alles gaat goed, dan verdiepen wij ons niet in de vraag, of wij dit wel verdienen; maar als wij onaangenaamheden ondervinden, dan komt al gauw de vraag: „Waarom dit alles?"

Het leven van dit zwerfstertje was tot nu toe moeilijk geweest. Het leidde er toe dat zij vergelijkingen maakte en naar redenen vroeg; het eerste in stilte, het laatste luid en onophoudelijk en op een wijze, die moeilijk te beantwoorden viel.

David Lawrence bemerkte, dat hij zich een moeilijk half uurtje op den hals had gehaald, toen hij haar vroeg met hem mee te loopen. Toen zij kalmpjes beweerde, dat God, volgens het Oude Testament, Zich steeds had gewroken als Hij beleedigd was en dat dus wraak een natuurlijke en goede vorm van vergelding was, voelde Lawrence zich meer geschokt dan verbaasd. Maar toen zij hiervoor tal van bewijzen aanvoerde, wist hij niet meer wat te zeggen. Zooals bij de meeste jonge mannen was zijn theologische kennis erg oppervlakkig en had hij nooit naar het hoe en waarom gezocht.

Het gaf hem een vreemd gevoel, zulke stellingen en zulke vragen uit een kindermond te hooren. Hij kon ze niet luchthartig beantwoorden, maar wist niet wat er op te zeggen. Tenslotte erkende hij, dat hij daar nooit veel over had nagedacht en raadde haar aan, het den dominee te vragen.

Toen lachte zij. „Dat heb ik gedaan, maar hij weet het ook niet. Dan wordt hij kwaad en zegt dat ik een heidin ben. Welnu, als ik dat ben, is het zijn taak om mij te bekeeren en dat kan hij juist niet”.

Het kwam David Lawrence voor, dat hij zijn moeder een geweldig zware taak op de schouders had gelegd. Toen hij met haar daarover sprak, gaf zij toe, dat dit een hopeloos werk was.

„Ik heb mijn best gedaan en de dominee ook, maar we zijn altijd bang voor de godsdienstles, als zij er bij is. Het is werkelijk onmogelijk om op haar vragen te antwoorden. In een van haar cahiers heeft zij, in plaats van, evenals de andere meisjes, een opstel te maken, een lijst van vragen geschreven en daaronder: „Ik zou hierop wel het antwoord willen weten”. Wat moet ik met haar beginnen? Straf helpt niet en wijze woorden helpen niet. Ik kan haar, bij wijze van spreken, niet bereiken. Ik geloof, dat ze geen natuurlijke genegenheid bezit. Ik wou vaak, dat ik haar opvoeding nooit op mij had genomen”.

„Ik vind dat U wonderen hebt gedaan”, zei David peinzend; „maar ik moet erkennen, dat ik niet veel hoop heb voor de toekomst”.

HOOFDSTUK IV

BETWISTBAAR TERREIN

Den volgenden dag las David Lawrence in een der cahiers van Mehatabel. Hij vond daar o.a. het volgende in, dat hem niet weinig vermaak verschafte:

„U zegt dat ik het geloof moet hebben. U zoudt evengoed kunnen zeggen, dat ik rood haar moet hebben. Ik bezit het niet en ik heb er zes uur om gebeden en heb het toch niet gekregen. Daarom kan ik bovenstaande vragen niet beantwoorden, omdat ik er niet in geloof”.

„Welnu, dat is afdoende”, dacht hij, terwijl hij het boek terzijde legde. „Wat kan men anders met zoo'n kind beginnen dan haar op haar eigen manier te laten opgroeien en haar alleen te wijzen op de voordeelen van moraliteit en beschaving? Niettemin zal ik in de vakantie eens probeeren of ik iets met haar kan bereiken”.

„Dat „probeeren” kostte nog al wat moeite. Maar toen David Lawrence bemerkte dat zij veel van paardrijden hield, huurde hij een paar paarden en maakten zij samen lange ritten over de wegen en velden. Het meisje bleek uitstekend te rijden en het vaak samenzijn met Lawrence deed haar vijandige stemming tegen hem geleidelijk verdwijnen.

Hij vond haar een interessant object van studie. Zij was absoluut waarheidlievend en nooit brak zij een eens gegeven woord, maar genegenheid scheen zij niet te kennen en zij scheen de gansche menschheid als haar vijand te beschouwen. Slechts voor Horace had zij een nooit wankelende aanbidding.

Lawrence vond het echter niet mogelijk haar te begrijpen. Hij wist niet of haar onnatuurlijke scherpzinnigheid op toekomstige deugden of gebreken wees. Zij was in goede handen, maar soms vreesde hij dat zij zijn kalme, goedge moeder een te zware last was. Als zij plezier had in haar lessen, leerde zij ze merkwaardig vlug en gemakkelijk. Had ze er geen plezier in, dan was het onmogelijk haar te bewegen tot studie of werk.

Toen de vakantie voorbij was, verliet hij haar noode en met groote ongerustheid. De studie van haar karakter had hem overtuigd dat het talrijke mogelijkheden ten kwade bevatte, terwijl haar goede eigenschappen zelden aan den dag kwamen. Hij vertelde niets van dat alles aan zijn moeder of Mrs. Wilberforce en nam de overtuiging mee, dat slechts een belangrijke gebeurtenis in haar leven wellicht het sluimerende gevoel in dit vreemde karakter zou kunnen wekken.

Horace was vol belangstelling voor haar. David Lawrence had eenige van haar schrijfboeken meegebracht en liet deze zijn leerling zien. Horace las ze met aandacht en barstte vaak in lachen uit.

„Hoe komt ze in 's hemelsnaam aan zulke gedachten?” riep hij uit. „Wat een vreemdsoortig meisje! Ik zou haar graag weer eens zien”.

„Dat zal dezer dagen wel gebeuren”, antwoordde zijn gouverneur. „Het hangt slechts van je moeder af en die weigert je nooit iets”.

„Leert ze veel? Wat kent ze al zoo?” vroeg hij.

David Lawrence noemde haar bekwaamheden op en de jongen keek verbaasd.

„Maar dat zijn toch niet de dingen, die een meisje meestal leert?” zei hij.

„Neen”, antwoordde Lawrence lachend. „Mehatabel volgt haar eigen methode en die is eenigszins zonderling”.

„Bent U er zeker van, dat zij mij niet heeft vergeten?” vroeg de jongen.

„Daar ben ik zeker van. Ik geloof dat jij het eenige menschelijke schepsel bent, waarvoor zij een greintje genegenheid voelt. Andere menschen zijn haar volmaakt onverschillig. Het is onmogelijk vat op haar te krijgen. Zij ontglipt je ieder oogenblik”.

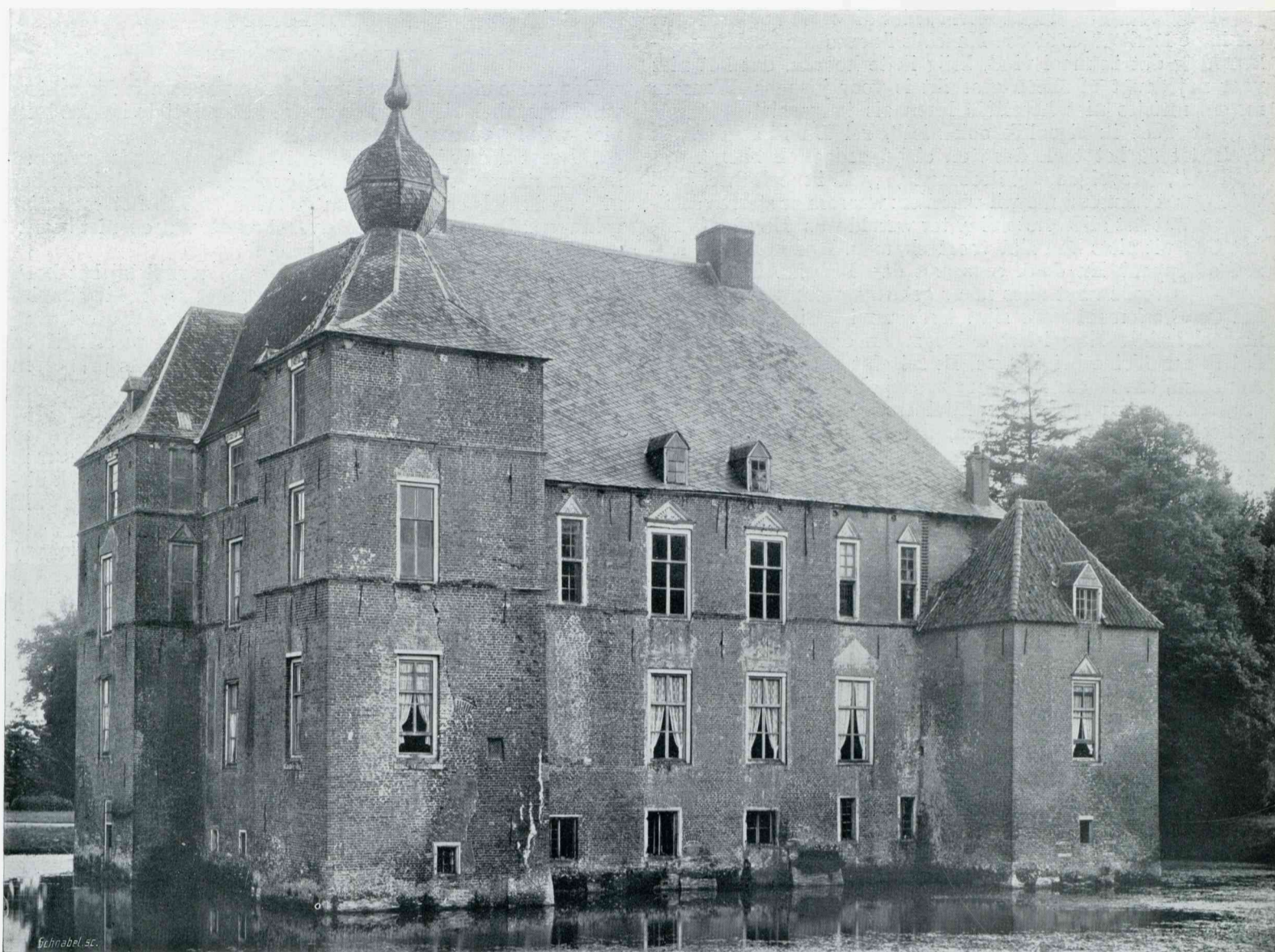
Horace keek ernstig.

„Het beste zou zijn”, zei hij, „dat men haar terug liet komen. Ik geloof dat ik haar wel zou kunnen leiden”.

Lawrence vond iets erg grappigs in die bewering, maar hij had zich ontwend te lachen om wat Horace ook mocht zeggen of doen.

„Dat geloof ik ook”, zei hij met prijszwaardigen ernst. „Misschien breng ik haar aanstaande Kerstmis terug, dan kun je het probeeren”.

(Wordt vervolgd)

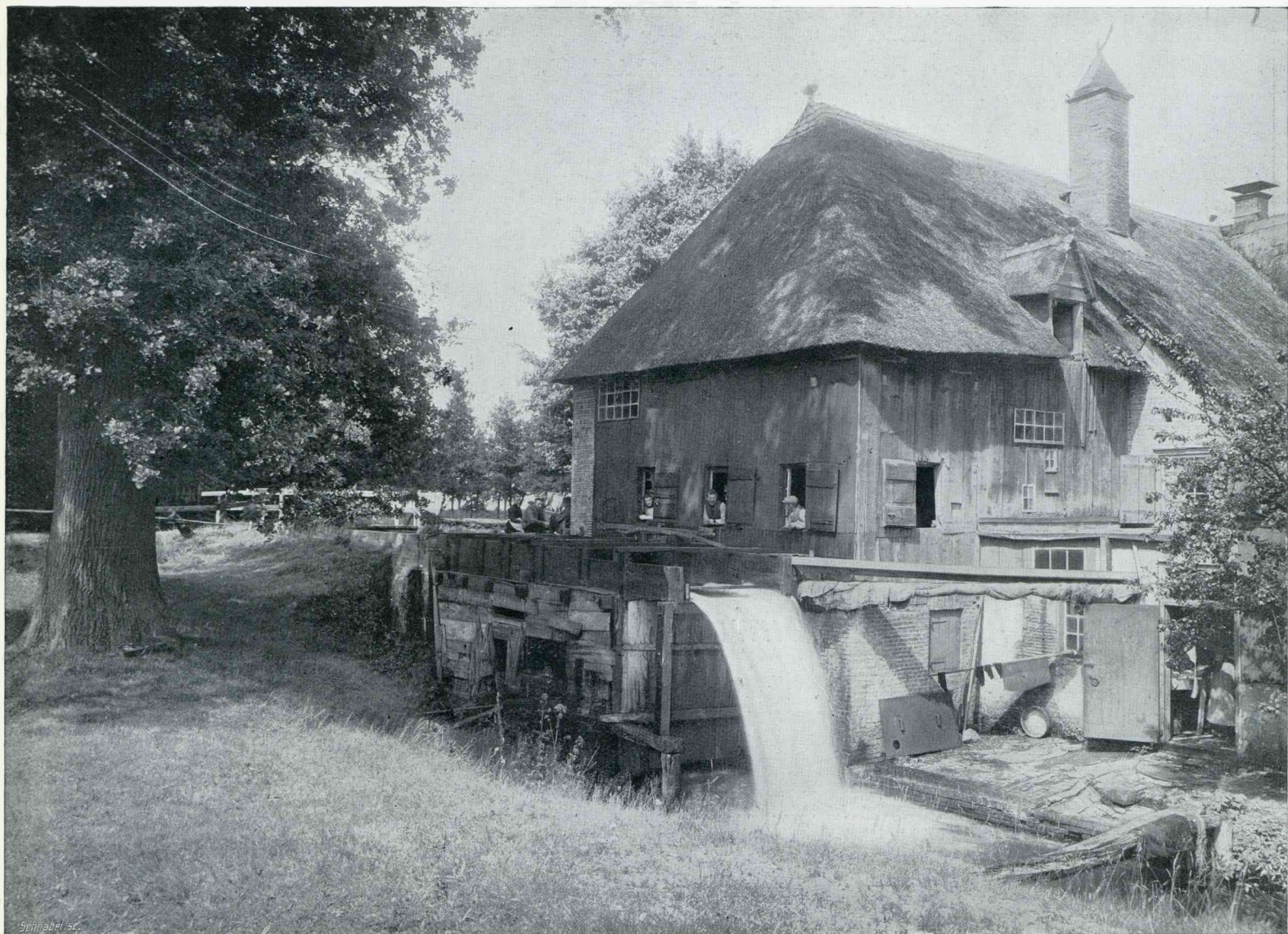

DE CANNENBORG. NOORD-OOSTZIJDE

NAAR DEN CANNENBORG

MIJN vriend en ik hadden afgesproken om samen naar den Cannenburg te gaan. Het was midden in October en op een der vele twijfelachtige dagen van dezen tijd van 't jaar, dat het zoowel regenen als droog blijven kan. Even na den middag had het weer geregend, maar na dien was het droog gebleven en scheen de zon. ☼ De bladeren der boomen begonnen te vergelen en af te vallen en langs de Regentesselaan had de wind de reeds droge bladeren tot lage en vormlooze hoopjes bijeengejaagd. Tusschen het eikenblad was hier en daar de bronskleur van een eikel te onderscheiden. ☼ Met een bescheiden vaartje rolde onze auto langs het met herfsttinten getooide Oranjepark, dat gedeeltelijk in schaduw lag. De aan de lanen gebouwde villa's wierpen hoekige slagschaduw op de tuinen en erven. ☼ Het drukke namiddagverkeer was weer begonnen: gillend schoten ons luxe auto's voorbij, motorfietsen zwaaiden in sierlijke bochten om ons heen, leege vrachtauto's, die zich in tegenovergestelde richting bewogen als wij, haalden behoorlijk uit en de voetgangers gingen, zonder veel op ons te letten ons voorzichtig uit den weg. Wij zetten ons zoo gemakkelijk mogelijk en namen, zoo goed en zoo kwaad als het ging, het ons omringende leven in ons op. ☼ Vóóran op den Zwolschen weg vonden wij het nóg iets drukker, maar geleidelijk werd toch het omringende landschap, naarmate we ons verder van het centrum van Apeldoorn verwijderden, landelijker en rustiger. Vooral was dit het geval nadat wij den Locaalspoorweg over waren, waar de grindweg, de aanwezige contr'allees meegerekend, ongeveer een dubbele breedte krijgt. ☼ Bij den Driesprong verdeelt zich deze weg in drie takken: één er van gaat rechtsaf, naar de spoorweghalte Wenum, een andere buigt zich om het Koninklijk Park heen en leidt naar de buurtschap Wiesel, en de derde loopt rechtuit naar Vaassen. Bij en voorbij dezen driesprong is een onbeduidend en naam-

loos dorpje ontstaan van hoogstens een honderdtal eenvoudige en ongeveer gelijkwaardige huizen en huisjes. Deze worden vermoedelijk bewoond door tuinders, boertjes, landarbeiders, kleine renteniers, al of nog niet gepensioneerde beambten of bedienden, handwerkslieden en een enkelen winkelier. De tuinen en de andere aanhoorigheden liggen er naast of er achter. En bijna alle gebouwen zijn netjes in de verf. Blijkbaar is hier armoede noch overdaad; hier kan niemand op redelijke gronden zijn buurman benijden of beklagen. Omgevingen als deze doen altijd weldadig aan. Zou dan dáár misschien „het geluk" wonen? ☼ Nu naderden wij snel de buurtschap Wenum met het landgoed „Eikenhorst" en ging ook het weinige steedsche, dat de omgeving tot nog toe behouden had, verloren: de huizen werden schaarscher, de kampen van het land grooter, en veldvruchten gingen meer en meer de plaats der tuinvruchten innemen. ☼ Tusschen Wenum en Vaassen liet het ronken van den motor eener dorschmachine zich hooren. Nog enkele minuten rijdens en wij bemerkten aan het zichtbaar worden eener begraafplaats, rechts van onzen weg, dat we dicht bij het hoofddorp gekomen waren. ☼ Tusschen de begraafplaats en het dorp kwamen we weer door een buurtje, dat zich onderscheidde door eenvoud en netheid, en — laat ons hopen — ook door „geluk". ☼ Voorbij de kerk, in de buurt waarvan de dorpswinkels, de hotels en de koffiehuisen waren, stapten wij uit. ☼ De Kastanjelaan was tusschen het afgefallen blad bezaaid met kastanjes, teer-bruin glanzend bij het openspringen van de groene, in de spleetvlakken witte schillen. ☼ Wij waren eventjes, rechts, het smalle lindenlaantje naar den watermolen opgegaan, om, na een afwezigheid van eenige jaren, ook dit landschap nog eens terug te zien: aan den eenen kant hadden we van zeer nabij het vrije gezicht op het kasteel met de gracht, aan den anderen dat op goed verzorgd oud groen-

DE WATERMOLEN BIJ DEN CANNENBORG

land; aan het einde lag de groote en volle molenkolk en stonden de twee zoo kern-gezonde loofboomen te weerszijden van het wentelende rad, benevens het lage molenaarshuisje. ☞ En nu stonden we vóór den toegang naar het kasteel: links hing een bord met de woorden: hotel, pension, restaurant en theetuin er op, in het ter linkerzijde staande huis woonde de tuinman, in het rechts staande woonde de eigenaar, en in het kasteel zelf waren de op het bord in uitzicht gestelde keukens, eetzaalen en slaapvertrekken. ☞ Een amateur-fotograaf was bezig een kleine camera in te stellen op het front van het hoofdgebouw. ☞ Wij hadden onze voorgenomen bezichtiging van Kasteel en Park reeds onderling besproken en liepen daarom, zonder aan het voorplein eenige aandacht te schenken, recht op den ingang van het groote heerenhuis toe. ☞ De eenige toegang is over de gemetselde boogbrug en een daarachter gelegen terrasje, en dan valt men als 't ware ook zóó maar „met de deur in 't huis”, wat hier beteekent „in de vestibule of hal, thans koffiekamer”. ☞ De eerste indrukken, die men nu van deze hal krijgt, zijn ietwat verwarrend: het antieke van het kasteel en het modern-zakelijke van het hotel gaan min of meer tegen elkander in; zoodra men echter bij de fictie beland is, dat men zich als toeschouwer bevindt in een museum van oudheden, waar men op 't stuk van versprekingen alles kan krijgen, wat men er redelijkerwijs kan verwachten, komt men op zijn gemak. ☞ Op de binnenbetimmering dezer hal zijn de doeken verwerkt van tal van goed afgewerkte levensgroote of bijna levensgroote portretten in olieverf, o.a. een borstbeeld van Maarten van Rossem, een schilderij van de dertien kinderen van één zijner nazaten: zes volwassen zoons en zeven volwassen dochters, en een van een ruiter te paard, in volle wapenrusting, als wij ons niet vergissen. De geschiedenis schildert ons Maarten als een zeer ruwe klant; de trekken van den hier geschilderde komen hiermee vrijwel overeen. ☞ Een klein kanonnetje stond ongeveer midden op den dambordkleurigen natuursteenen tegelvloer van het vertrek. ☞ Een deur naar een zijvertrek stond half-open en gaf ons een kijkje op een

gedeeltelijk gedekte tafel. ☞ Midden in de hal-gelagkamer bleven wij staan, in afwachting van de komst van iemand, wien we onze belangen behoorlijk konden voordragen. Maar het duurde niet lang, of er verscheen uit een ander zijvertrek, dat misschien wel de tegenwoordige keuken was, een vriendelijke en welgedane dorpsche juffrouw van ongeveer veertig jaar, die ons vroeg wat we wenschten. ☞ Wij begonnen met voor ons elk een kop koffie te verzoeken. De juffrouw aanvaardde onze bestelling en reikte toen, om ons den tijd te helpen korten, ons een soort van prospectus over, dat we echter slechts vluchtig hebben kunnen doorloopen vanwege het vele merkwaardige dat er vóór en achter ons te zien was en onze aandacht trok. Langs de achterramen van het gebouw vlogen telkens torenkauwen heen en weer. ☞ Wij hadden intusschen onze overjassen uitgetrokken en aan een vrij groote ronde tafel plaats genomen. ☞ Op eens gaat de voordeur open en komt een dame de hal binnen. Het was een eenvoudige en eenvoudig gekleede juffrouw van misschien hoogstens dertig jaar. Zij wendde zich, wijl wij op dat oogenblik de eenige aanwezigen waren, tot ons met het verzoek het kasteel eens te mogen zien. Wij vertelden haar, dat wij hetzelfde wenschten als zij en dat ons wachten alleen was op de komst der bedienende waardin, dat zij dus, onzes inziens, niet beter kon doen dan maar aan onze tafel plaats te nemen. ☞ Toen onze koffie gereed was en binnengebracht werd, kwamen wij met ons aller hoofddoel voor den dag en dit had tot gunstig gevolg dat de jongen van den tuinman binnengeropen werd om ons tot gids te dienen. Wij betaalden ieder onzen toegangsprijs, 25 cents, en daarop begon het jonge mensch, een jongen van een jaar of vijftien, met ons de voornaamste antieke stukken in de hal aan te wijzen en er ons een en ander van mede te deelen. ☞ Van de hal gingen we naar wat men (sedert den mobilisatietijd wellicht) dáár noemde „de mobilisatiekamer”, en zoo vervolgens, vertrek na vertrek, het heele kasteel door.

(Slot volgt)

J. RIETSEMA

DE CANNENBORG. VOORPLEIN MET DE BOUWHUIZEN

Hoe is het heelal gebouwd?

V

„VUURTOREN“-STERREN EN „STRAATLANTAARN“-STERREN

IN den laatsten tijd hebben onderzoekingen aangetoond, dat de sterren enorm in lichtsterkte verschillen. Indien wij onze zon met een gewone kaars vergelijken, moeten de helderste sterren vergeleken worden met zoeklichten en de zwakste slechts met gloeiwormen of vuurvliegen. ☼ Het is voorzeker een interessante en sensationele ontdekking, dat de sterren een zoo groote verscheidenheid hebben, maar het werk van den sterrenkundige zou eenvoudiger zijn, wanneer ze van meer gelijke grootte waren, indien ze bijvoorbeeld alle precies dezelfde kaarssterkte hadden als een rij straatlantaarns. Want in dit geval zouden we, indien een ster een flauw schijnsel gaf, weten, dat ze niet van zichzelf zoo flauw was, maar uitsluitend doordat ze zoo ver van ons verwijderd was; we zouden zelfs den afstand van een ster terstond kunnen aflezen uit haar schijnbare helderheid en het zou gemakkelijk zijn het heelal, ster voor ster, in kaart te brengen. ☼ Zooals de toestand echter in werkelijkheid is, kan de flauwe ster waarnaar we kijken een verafgelegen zoeklicht zijn of een dichtbijgelegen gloeiworm; het is moeilijk te zeggen wat. ☼ Nu is dit probleem van het in kaart brengen van het heelal zeer belangrijk. Het is niet slechts een vraag-

gezien hoe we het konden doen met een rij straatlantaarns, vooropgesteld, dat we wisten, dat ze alle van gelijke kaarssterkte waren. En we gebruiken dezelfde methode voor de sterren. Over het geheel genomen zijn ze van zeer verschillende lichtsterkte, maar onlangs zijn er zekere klassen van sterren ontdekt, gemakkelijk als zoodanig herkenbaar, die van een uniforme, een standaard-lichtsterkte blijken te zijn. Zoodra we de lichtsterkte van één kennen, kennen we de lichtsterkte van allemaal, en kunnen we de „straatlantaarn“-methode gebruiken om hun afstanden te bepalen — hoe zwakker de ster lijkt, hoe verder ze in werkelijkheid is. Om het kort te zeggen: de ster is zóó ver weg als ze schijnt te zijn. ☼ De meest interessante soort van zulke sterren is die, bekend onder den naam van „Cepheïden“¹⁾. Het licht van deze sterren fluctueert op een onmiskbare wijze, alsof iemand de kraan van een gaslamp langzaam dichtdraaide en dan plotseling weer geheel open zette. Men heeft onlangs gevonden, dat alle Cepheïden, die denzelfden fluctuatie-tijd hebben, ook dezelfde lichtsterkte hebben. ☼ Aldus kunnen we den afstand van elke Delta Cephei-variabele aan den hemel bepalen door dezen fluctuatie-tijd en haar schijnbare helderheid waar te nemen. Deze sterren zijn gelijk vuurtorens, neergezet in de wijde oceanen der wereldruimte. We herkennen ze terstond en onmiskbaar door de karakteristieke fluctuatie van hun licht en wanneer we de

werkelijke lichtsterkte van elken vuurtoren kennen, kunnen we zijn afstand bepalen door zijn schijnbare helderheid waar te nemen. ☼ Het is duidelijk, dat dit ons een methode aan de hand doet om de wereldruimte te peilen, of in elk geval die deelen der ruimte, waarin wij Cepheïden kunnen waarnemen. Kort nadat deze methode ontdekt was, gebruikte Dr. Shapley, die nu Directeur is van het Harvard-Observatorium, haar om de afstanden te meten van die sterrengroepen, die bekend zijn als „bolsterrehoopen“. Elk dezer sterrehoopen bestaat uit eenige honderden of duizenden sterren. ☼ Aangezien elke dezer bolvormige sterrehoopen een groot aantal Cepheïden bevat, was Dr. Shapley in staat van de meeste den afstand met aanmerkelijke nauwkeurigheid te meten. De resultaten die hij bereikte, waren sensationeel. Hij vond, dat zelfs de meest nabijzijnde dezer groepen zóó ver van ons verwijderd is, dat haar licht 22.000 jaar

DE CANNENBORG VAN HET NOORDWESTEN GEZIEN

1) Veranderlijke sterren van het Delta-Cepheïtype.

noodig heeft om ons te bereiken. Daaruit volgt, dat we de groep niet kunnen zien zooals die nu is, of waar die nu is, maar slechts waar en zooals ze 22.000 jaar geleden was. Terwijl dit licht door de ruimte zijn weg naar ons heeft afgelegd, heeft de geheele te boek gestelde geschiedenis der

menschheid plaats gegrepen. 700 generaties zijn geboren, hebben geleefd en zijn gestorven; wereldrijken zijn ontstaan, vervallen en te niet gegaan; al deze tijd is zelfs voor het licht der meest nabijzijnde bolsterrehoopen noodig geweest om ons te bereiken, door de ruimte voortijlend met een snelheid van meer dan 11.000.000 mijlen per minuut.

Indien deze groep astronomen onder haar bewoners telde, die ons bestudeeren zooals wij hen bestudeeren, zou de weg dien de aarde jaarlijks rond de zon aflegt, hun even groot voorkomen als een speldeknop op 400 mijlen. Dit toont aan, hoe waardeloos de oude methode der driehoeksmeting op deze groote afstanden is. Indien we alleen maar rond een speldeknop kunnen kruipen, kunnen we niet verwachten, dat voorwerpen op een afstand van 400 mijlen gelegen hun positie op meetbare wijze veranderen.

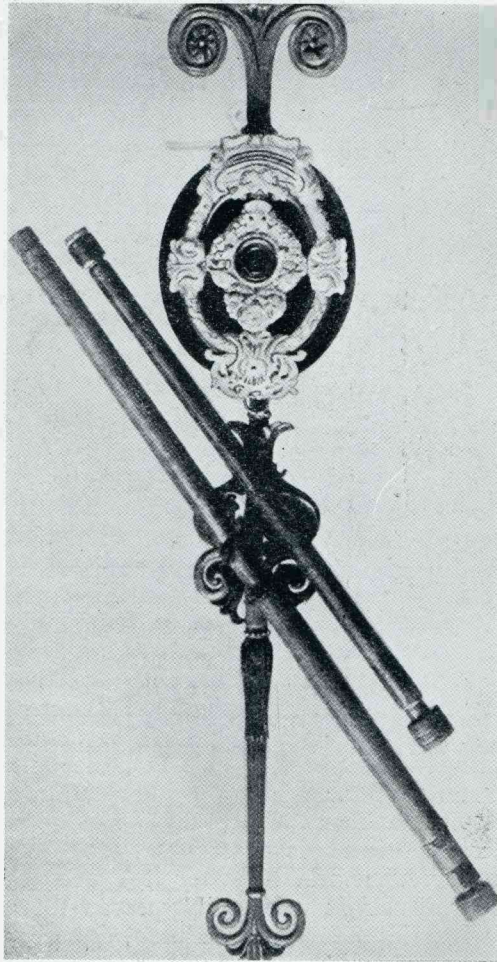
Tot dusver hebben we slechts de meest nabijzijnde sterrehoopen beschouwd. Shapley vond, dat de verstaafgelegen groep ongeveer tien maal zoo ver van ons weg ligt als de meest nabije. Het licht der dichtstbijzijnde groep heeft 22.000 jaren nodig om ons te bereiken, maar dat van de verstaafgelegene 220.000 jaren. Bij het in kaart brengen der bolvormige sterrehoopen loste Shapley een grooter probleem op dan hij toen wist. Sterrekundigen hebben steeds hun gedachten laten gaan over het vraagstuk hoe de sterren in de ruimte geschikt liggen. Waarschijnlijk is hun eerste gedachte

geweest, dat zij steeds maar en steeds maar door gingen, dat door de geheele wereldruimte sterren gestrooid liggen, gelijk in de ruimte rondom onze zon. Het is de eenvoudigste, en in vele opzichten de meest natuurlijke veronderstelling. Toch bewijzen vele overwegingen dat dit niet juist kan zijn. Om er slechts één te noemen: indien de sterren steeds maar door gingen, gerangschikt zoo ongeveer als bij de zon, dan zouden we, in welke richting we ook rondzagen, er zeker van zijn, vroeger of later aan een ster te komen. De geheele hemel zou een eenvormige, ononderbroken lichtgloed schijnen, gelijk in een sneeuwstorm de geheele hemel ons een eenvormig

ononderbroken sneeuwvlak schijnt te zijn. Het feit, dat het grootste deel van den nachtelijken hemel zwart is, toont aan, dat de sterren niet steeds maar doorgaan; zij moeten dunner gezaaid zijn en ten slotte ophouden, nadat we een zekeren afstand in de ruimte hebben afgelegd. Toch is niet de geheele nachtelijke hemel donker. Beschouw hem eens op een helderen maanlozen avond en ge zult een grooten boog van zwak licht zien, die den hemel van horizon tot horizon onspant. Het is werkelijk een eindeloze cirkel van licht, die rondom den geheelen hemel gaat — een gordel van licht, die de aarde omcirkelt. In bijna alle talen heeft zij denzelfden naam — de Melkweg. Niet alleen primitieve volkeren, maar zelfs de oude astronomen wisten niet wat te denken omtrent

het wezen van dezen boog van licht. Toen richtte in 1609 Galilei zijn onlangs geconstrueerden telescoop er op en het mysterie was terstond opgelost. Hij zag, dat de Melkweg niets anders was dan een wolk van zwakke sterren, gelijk een fijn goudstof gestrooid op den fluweeligen achtergrond van den hemel.

(Wordt vervolgd) SIR JAMES JEANS

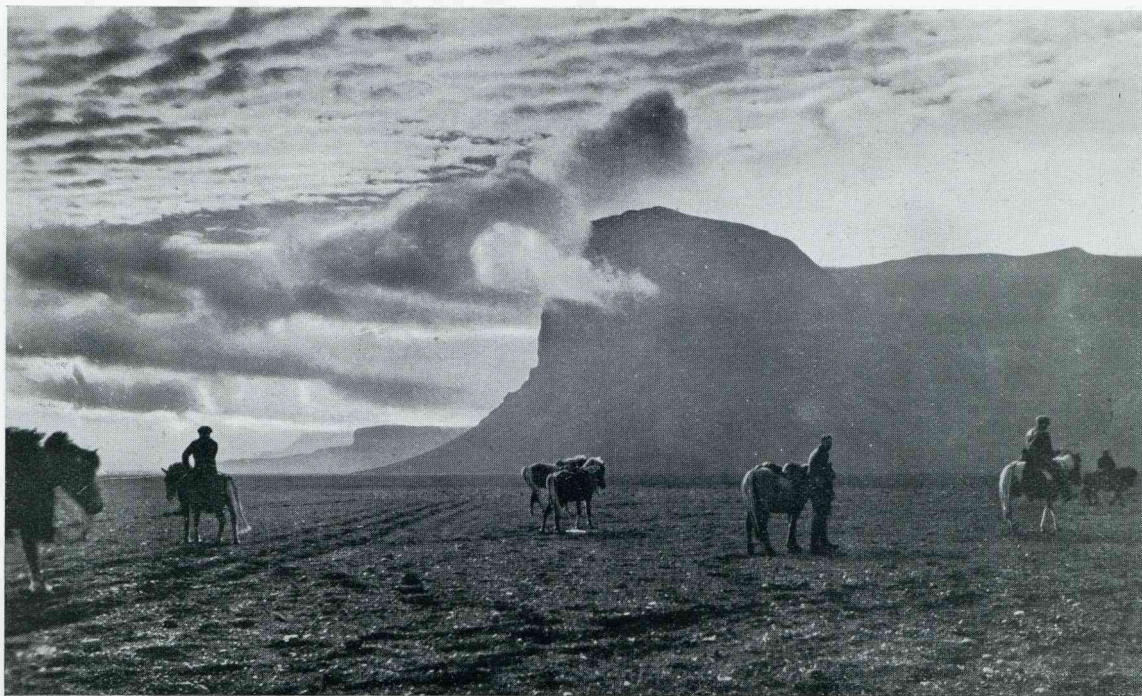

GALILEI'S EERSTE TELESCOOP

SKUGGI

ZIJ waren vijftien jaar samen geweest en in dien tijd waren zij goede vrienden geworden. Toch hadden zij dikwijls verschil van meening gehad en soms was het hard tegen hard gegaan. Skuggi deed graag zijn eigen zin en wenschte het goede der aarde te genieten. 's Zomers wilde hij zich amuseeren met de andere jonge paarden en bekommerde zich in het minst niet om zijn plichten. Eigenzinnig en koppig was hij en hij gaf zijn gewoonten en zijn plannen niet gemakkelijk op. Hij had een onweerstaanbaren lust om de eerste grassprietjes van de huisweide af te grazen en in den herfst proefde hij graag van de hooischelven en daarbij ging hij niet bescheiden te werk. Skuggi had niet het minste respect voor de honden, die de huiswei bewaakten en het viel hem zwaar om te gehoorzamen aan bevelen van menschen, al klonken die ook kortaf en beslist. Juist omdat de menschen hard en streng zijn, vond Skuggi het moeilijk hen te gehoorzamen. De boer op Brú was over dat optreden van Skuggi minder goed te spreken; Steinar maakte zich dikwijls ernstig boos op zijn paard. Maar die boosheid duurde nooit lang. Steinar gaf zelf zijn rijpaard veel te graag de teugels. Hij hield van een snellen rit en hij liet zijn

medereizigers ongaarne op zich wachten. Skuggi wende aan het lange galopperen en hij kon er ook goed tegen. Hij was een gewillig, energiek draver. Het kon hem niet schelen, dat men hem uitschold voor een mageren hond en een mager scharminkel: hij liep even goed om het hardst met mooie, dikke rijpaarden. Het bleek dan wel, met wien zij te doen hadden. Dat wist Steinar ook wel. Skuggi koesterde geen wrok tegen zijn baas na een geforceerden rit. Hij werd gewoonlijk vriendelijk behandeld en hij kreeg goed en smakelijk voer. Al botste het af en toe tusschen hen, want het waren koppige, onbuigzame naturen, zij waren even spoedig ver-

SKUGGI. LANGS IJSLAND'S ZUIDKUST

zoend. Zij schonken elkaar vergiffenis en waren weer vrienden. Zoo'n oneenigheid duurde maar een oogenblik. Skuggi deinsde er niet voor terug om mijnen in gestrekten draif af te leggen, als Steinar dat eischte, en Steinar zag niet op een slok melk om hem na den rit te verkwikken. Hij liet hem dan grazen in de huiswei of gaf hem het beste hooi om hem plezier te doen. Steinar dacht er niet over om Skuggi te verkoopen, al drongen zijn kennissen er op aan. Zij noemden Skuggi een schadelijke veelvraat, die nooit zijn kost verdiende. Maar Steinar deed zijn eigen zin en versjacherde Skuggi niet. Hij wist zelf het best, hoe de zaken stonden, en hij kon steunen op de ervaring. Steinar ging naar den stal, deed de deur open en vulde de krib met geurig hooi. Skuggi tastte gretig toe:

zijn tanden deden het nog, al was hij nu twintig jaar. Steinar bleef even bij hem staan. Hij bekeek het paard en streelde het ondertusschen. Skuggi was nooit dik geweest in den herfst, maar hij was nu zeker niet magerder dan toen hij jong was. Allerlei herinneringen werden wakker in Steinar. Met welk gemak en uithoudingsvermogen had Skuggi vele gevaarlijke tochten volbracht, vuriger en gelijkmatiger van gang, naarmate men het doel naderde! Steinar dacht er met plezier aan terug, hoe hij hem den eersten winter verwend had met het beste voer, hoe dat zwakke veulen krachtiger en sterker was geworden, hoe verheugd hij zelf de volgende lente geweest was, toen hij zeker wist, dat het een draver zou worden met spirit en prachtige longen. En hij dacht er aan terug, hoe hij hem ieder voorjaar gereden had, als hij zijn kudden naar de hoogvlakten dreef en de schuwe schapen najoeg door moerassen en langs steile rotshellingen. Hoe handig en vlug had het dier den eenen troep na den anderen ingehaald. Eens waren zij een volle vijf dagen onder weg geweest en al dien tijd had Skuggi half honger geleden. Men had in dien tijd nog bijna nergens paardenweiden; het hooi en het deeg, dat Steinar van huis had meegenomen, moest Skuggi op krachten houden. Toen slechts één nacht thuis om te rusten en zich te goed te doen. Den volgenden dag moest Steinar er weer op uit, ver weg, naar een districtsvergadering, en hij bezat toen geen andere rijpaarden, maar goed voer en een goede verpleging kreeg Skuggi dien nacht. Om nog op

SKUGGI. HET DOORWADEN VAN DE SKEIDARÁ; OP DEN ACHTERGROND EEN DEEL VAN IJSLAND'S GROOTSTEN GLETSCHER, DE VALMAJÖKULL

tijd in de vergadering te zijn, had Steinar voor dag en dauw moeten vertrekken en geweldig hard moeten rijden. Hij was het laatst vertrokken. Zijn burens hadden reeds den avond te voren kunnen gaan. Den volgenden nacht keerden zij gezamenlijk naar huis terug. Velen reden toen versche, vurige paarden, die zij niet ontzagen, maar Skuggi's energie deed niet voor de hunne onder. Hij was niet vermoeder of trager. Steinar vond eerst, dat het te hard ging, zoolang de weg steeg, maar toen zij nog ongeveer een kwart van den weg voor den boeg hadden, liet hij Skuggi aan een stuk door galopperen tot aan Laekjarbugur toe en toen vonden de anderen, dat het te hard ging. Hoe zijn makkers er over dachten, wist Steinar niet, maar hij vond Skuggi nog zoo leelijk of verachtelijk niet, toen hij daar ongezadeld stond, nadat hij zich juist over den grond had gewenteld. Hij tastte toe naar het deeg, kauwde het en slikte het door, zoo weinig vermoeid, alsof men hem in het geheel niet gereden had. Het lichtbruine lichaam glansde donker van het zweet. Hij was smal en slank en goed gebouwd, met een langen hals, hoog op de pooten en een kop vol uitdrukking. Zijn donkerbruine oogen glansden in het schijnsel van de zon, dat den hemel in het oosten rood kleurde en zij brandden van energie en verlangen naar huis. Geen enkel paard haalde hem in, het laatste stuk van den weg. „Toen was je nog vlug ter been en had je nog sterke longen, mijn arme kerel. Dat is nu allemaal voorbij . . . die schuld moeten we allemaal betalen, jij vandaag, morgen ik . . . oud en

aftandsch worden en sterven . . . dat is een oude historie". Steinar streek zich met de hand over voorhoofd en oogen, alsof hij zoo vroeg op den morgen niet al te scherp zag. Dien dag moesten Skuggi en hij van elkaar scheiden, nu moest hij hem verkoopen voor de slacht. Steinar had het geld noodig — hij was nooit ruim bij kas — maar hij stelde den man, die het paard moest verhandelen, toch een voorwaarde, die nagekomen móest worden: Skuggi mocht niet meer gebruikt worden en dien zelfden herfst nog geslacht. Een goefend en zeker man moest hem neerschieten. De man beloofde dat en nam de oude Skuggi met zich mee. Het bleef dien herfst lang goed weer, de grond was bijna zonder sneeuw en niet bevroren, nacht en dag. Menig voorzichtig man

SKUGGI. HOOITRANSPORT OP IJSLAND

profiteerde van de gelegenheid en rustte zich ter dege uit voor den winter. Menigeen, die van plezierritjes hield, trok er op uit, reed van de eene hoeve naar de andere en bezocht kennissen en familie. ☼ Het was midden October, toen de man Skuggi meenam, en over den verkoop viel niet te klagen, zooals er dien herfst over niets te klagen viel. De man, die Skuggi kocht, hield van paarden en was een bekend ruiter, maar hij wilde voor Skuggi niet meer geven dan 25 kronen: hij was zoo mager. Als hij hem nog één jaar mocht laten leven, zou hij 30 kronen voor hem betalen. Dat hield hij nog wel uit, daar hoefde men niet bang voor te zijn ☼ Maar dat durfde de ander niet. ☼ Met het mooie weer werd het slachten van Skuggi van dag tot dag uitgesteld, en het gebeurde nog al eens, dat men hem moest zadelen, als iemand vlug naar een andere hoeve moest of iets verder — naar de koopstad bij voorbeeld. — De andere, de jonge paarden, gedeiden in het mooie weer op de buitenweiden, waar nog geen sneeuw lag en het gras nog groeide. Zij gingen den winter in zoo'n uitstekende conditie tegemoet, dat het werkelijk een lust was om te zien. Voor dien ouden knol, voor dat vreemde scharminkel, dat toch moest worden geslacht, kwam het er niet op aan, of hij al eens een keer meer gebruikt werd. ☼ Eind October viel de vorst in: alles werd ruig bevroren en kort daarop kwamen de sneeuw-

stormen. Toen begon Skuggi te onderzoeken, hoe het hooi daar smaakte: hij hield vast aan zijn gewoonte. De menschen ergerden zich natuurlijk aan zijn dieverij en hij had natuurlijk geen kans, als men hem liet werken. Het beste was dus om hem overdag steeds in touw te houden en hem 's nachts op te sluiten. Hij werd wel gevoerd: men liet hem geen honger lijden. ☼ Vele herinneringen werden wakker in Skuggi: het was hier alles zoo vreemd en ongevoelig in deze onbekende streek. Hij had geen enkelen vriend onder de paarden. Er was niemand, die hem vriendelijk behandelde, die hem op den hals klopte, hem streefde of roskamde of met hem praatte. Hier was hij heelemaal alleen. Het werd hem droef te moede en hij kreeg heimwee: hij verlangde naar alles thuis, naar de buitenweiden met het korte gras, naar de paarden daar, vooral naar Glóa, waarmee hij acht jaar samen was geweest en van wie hij zooveel hield, naar zijn stal en zijn eigen plaatsje achterin, naar den omgang met Steinar en naar alles, wat in zijn herinnering leefde. Het verleden was zoo licht en het heden zoo zwaar. ☼ Toch liep hij niet weg. Nee — dat deed hij niet. Hij was niet meer zoo vlug ter been, hij was weifelend en besluiteloos, meer dan vroeger, toen hij jong en sterk was. Maar hoe langer hij daar was, hoe meer hij er over dacht; in zijn geest rijpte heimelijk het plan om te ontsnappen en nam vaster vormen aan. ☼ Zijn nieuwe baas, de bekende paardenliefhebber, moest in het begin van November in de koopstad zijn en natuurlijk reed hij Skuggi. Het was een slechte gelegenheid, de grond was ruig bevroren en vol oneffenheden, er was pas wat sneeuw gevallen en de weg was moeilijk te zien. ☼ Nu wilde het toe-

val, dat een goede vriend van Skuggi's baas, die in de koopstad woonde, dringend een bode moest zenden naar het noorden, het dal in. Hij waagde zijn eigen rijpaard liever niet aan zoo'n tocht en niemand had hem een paard willen leenen: men kon het slechtste weer verwachten met zulke

dreigende luchten. ☼ Skuggi kwam juist van pas. Dien kon hij krijgen, daar hoefde hij niet lang om te bedelen. ☼ Verlangen naar huis voerde Skuggi terug naar het noorden tot halverwege. Hij werd weer jong en leefde op: hij wist maar al te goed, waarheen de weg leidde. Hij kende het pad, dat liep naar huis — naar huis — naar Brú. Skuggi beet snuivend op het gebit, en de bode, die haast had, liet er hem van door gaan. ☼ Maar den volgenden morgen, op den terugweg, moest hij het paard voortdurend aanzetten en slaan, om het vooruit te krijgen. Tegen den avond werd hij zoo traag en lastig, dat de bode zich verwonderde over de verandering. ☼ Maar — op eens — richtte hij den kop op, haalde diep adem, rukte aan de teugels, en ging er van door, in gestrekten draf naar de koopstad. ☼ „Morgen . . . als ik los kom, dan ga ik naar huis . . . dan zal ik naar huis”. Tot dat besluit was Skuggi gekomen, toen hij overging in draf. ☼ De steenen vloer in den stal was hard voor het oude, vermoeide paard. Er was voldoende hooi, maar hij miste het water, dat Steinar hem altijd bracht, als hij zijn ergsten honger gestild

had. De dorst kwelde hem, hij neusde niet langer in het hooi, hij had er geen lust meer in: hij liep met trage stappen heen en weer in den kouden stal, met den kop naar den grond, snuffelende . . . een keer rond . . . nog een keer . . . nog een keer. Toen ging hij liggen. ☼ Den volgenden dag, den dag, waarop Skuggi had willen wegloopen naar huis, dien dag bracht men hem naar buiten en schoot men hem dood. ☼ Van de afspraak van de vrienden, dat Skuggi rust zou krijgen, zoodra hij van dien tocht terugkeerde, had Skuggi niets geweten. ☼ Kort na nieuwjaar hoorde Steinar, hoe lang Skuggi nog geleefd had en van zijn laatsten tocht. Hij werd bloedrood en zei niets. Dien dag was hij weinig spraakzaam en gaf korte antwoorden. 's Nachts sliep hij onrustig en toen hij in slaap viel, droomde hij van Skuggi. Dat hij bij den stal stond, en dat Skuggi naar hem toe kwam, droef te moede en kreupel aan den rechterachterpoot. Skuggi keek hem met zijn

Foto Herzberg

WALLENSTEIN'S PORTRET IN HET SLOT
MÜNCHENGRÄTZ IN BOHEMEN
(Zie bladz. 274)

SKUGGI. HET OVERTREKKEN EENER IJSLANDSCHE RIVIER

donkere oogen zoo treurig aan, dat het hem door de ziel ging. Steinar opende den stal en wilde hem binnenlaten. Toen kwamen er met groot rumoer drie kerels aan, die Skuggi grepen, tegen den grond wierpen en den hals afsneden. Steinar kon geen lid verroeren. Hij kon niets doen dan kijken naar zijn doodstrijd. ☼ Of Skuggi verscheen hem jong en speelsch. Hij sprong weg naar het ravijn en rende de steile helling af naar de diepte. Steinar wilde naar hem toe om het veulen te grijpen, maar hij kon geen voet verzetten. Het werd hem steeds belet om iets voor het paard te doen, hij kon het nooit helpen, hoe bereid hij ook was en hoezeer hij het ook verlangde. ☼ Voordat de dag aanbrak, terwijl de anderen nog sliepen, was Steinar al bij zijn schapen en zijn paarden. Het werk was hem ditmaal liever dan de slaap met zijn droomen.

(Vertaald uit het IJslandsch) THORGILS GJALLANDI ¹⁾

1) Het pseudoniem van een IJslandschen boer uit Myvatnssveit, Jón Stefánsson, (1851—1917). „Skuggi” verscheen in 1910 in den bundel *Dyrasögur*.

Wallenstein-herinneringen

DE ontzettende tijd gedurende den grootsten aller oorlogen die ooit Europa in beroering brachten, en de strijd van de ideeënwereld der middeleeuwen tegen den nieuwen geest van een vrijere generatie heeft een aanzienlijke rij groote krijgslieden voortgebracht. Niet de heerschers en hun diplomaten bestuurden het land, in den tijd van den dertigjarigen oorlog hadden de veldheeren, evenals de condottieri uit de voorbije middeleeuwen, het stuur in hun harde vuist en decreteerden Europa oorlogsellende of wapenstilstand, al naar hun persoonlijk goeddunken. Zij strenden niet voor een idee of uit vaderlandsliefde, voor hen was de oorlog een bedrijf en zelfs een winstgevend. Het begrip „O.W.er” is weliswaar eerst tijdens den wereldoorlog ontstaan, het type is echter zoo oud als de oorlog zelf en kwam vooral veel voor in den dertigjarigen oorlog, die behalve het religieuze fanatisme den handelsgeest ruime gelegenheid tot ontplooiing bood. ☼ Onder al de grooten uit die dagen spreekt één persoonlijkheid bijzonder tot onzen tijd, die zich zoo gaarne met psychologische problemen bezighoudt: Albrecht von Wallenstein, wiens leven en tragisch einde een uitgebreide litera-

Foto Herzberg

WALLENSTEIN'S EERSTE RUSTPLAATS HET KARTU-
HUIZER KLOOSTER WALDITZ BIJ GITSCHIN

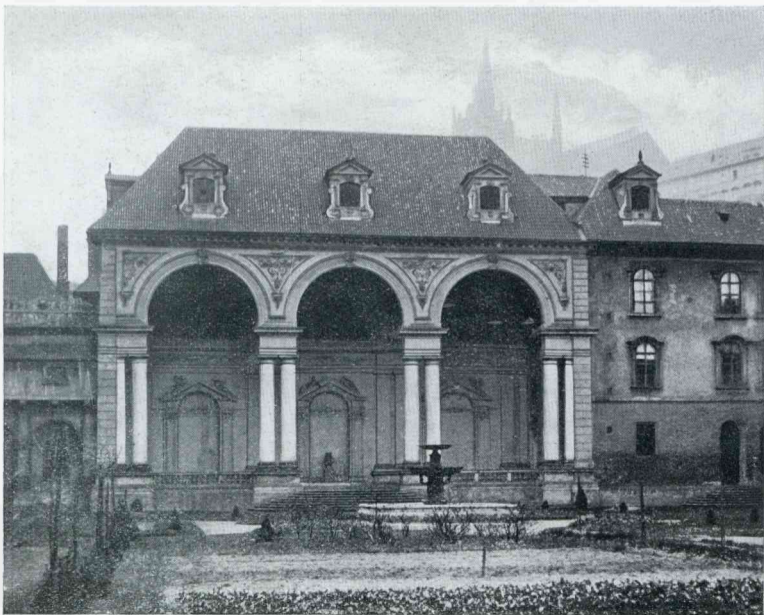

Foto Herzberg

LOGGIA IN WALLENSTEIN'S PALEIS WALDSTEIN TE
PRAAG

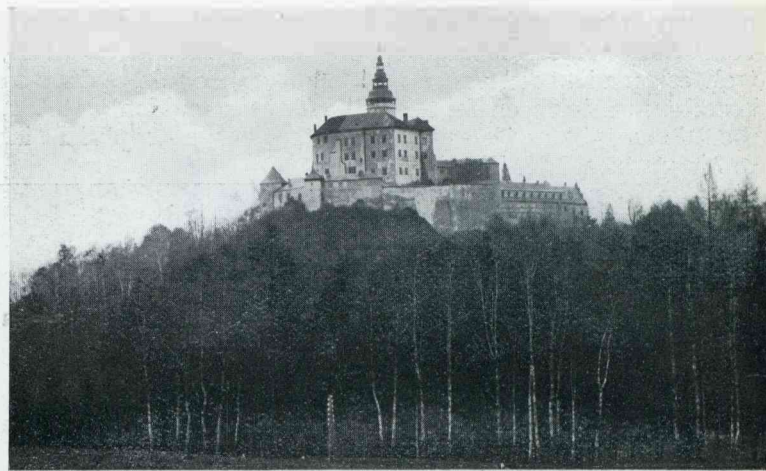

Foto Herzberg

WALLENSTEIN'S SLOT FRIEDLAND IN BOHEMEN

tuur heeft doen ontstaan, waarboven Schillers onsterfelijk dichtwerk „Wallenstein” uitblinkt:

„Von der Parteien Gunst und Hass verwirrt,
Schwankt sein Charakterbild in der Geschichte”.

☼ Met deze korte woorden uit den proloog der Wallensteintrilogie karakteriseert Schiller den strijd der meeningen, die nog lang na den dood van den Friedlander de gemoederen verontrustte. Nu heeft het door zijn tegenstanders verbreide

odium van verraad plaats gemaakt voor een diep, menschelijk medeleven voor dien zeldzamen mensch, die avonturier en va banque-speler was en toch door zijn aarzelen en overgrootte voorzichtigheid de vruchten van zijn werken te niet deed. Wallenstein was een door mysticisme gebonden speculanten-natuur, hij speculeerde met noodlot en sterren en in het zelfgeweven net dezer speculatie ging hij ten onder. ☼ Zijn aardse speculaties hadden een gunstig gesternte. Als zoon van een Boheemsch, Protestantsch edelman kwam hij, al vroeg wees geworden, onder Jezuietischen invloed, waardoor hij tot het Katholicisme overging. Zijn wilde studentendagen aan de Neu-

renbergsche universiteit Altdorf zijn door menige anecdote bekend geworden; reeds vroeg kwam hij echter tot de erkenning, dat de weg naar de macht één is met dien van het geld en hij begon zijn bezit te vergrooten. Op aanraden der Jezuieten trouwde hij met de zeer veel oudere Lukretia Vickow, die hem uitgebreide goederen in Mähren verschafte en hem deze na een vijfjarig huwelijk naliet. Zijn geldbezit vermeerde voortdurend door zijn uitstekend beheer, hij was een streng maar rechtvaardig heer en toonde ook bij het beheer van zijn goederen dat fabelachtige organisatie-talent, dat hem als veldheer ver boven zijn tijdgenooten stelde. Hem werd den rang van kolonel en den graventitel toegekend; ten nadeele van anderen wist hij zich talrijke goederen te verwerven, die hem al spoedig tot den rijksten man van het rijk en tot schuldeischer van den keizer maakten. Uit 64 eertijds zelfstandige heerlijkheden vormde Wallenstein zich een hertogdom Friedland, waartoe ook de heerlijkheden Gitschin en Reichenberg behoorden. Zijn gebied strekte zich uit van het grensgebied van het Reuzengebergte tot aan de hoofdstad van het land, waar hij zich aan de zijde van de Krein aan den voet van den Koningsburg op de Hradschin een paleis bouwde, dat heden nog tot de grootste bezienswaardigheden van Praag behoort, het beroemde „Waldstein-Palais”. Doch al deze pracht was slechts geschapen voor een tijdelijk oponthoud in de rijkshoofdstad. De eigenlijke residentie van Wallenstein was Gitschin, waar stad en slot typisch zijn werk zijn. Uit een totaal onbeduidende nederzetting maakte Wallenstein, groot als veldheer, groter als organisator, maar het grootst als landsvorst, een stad met

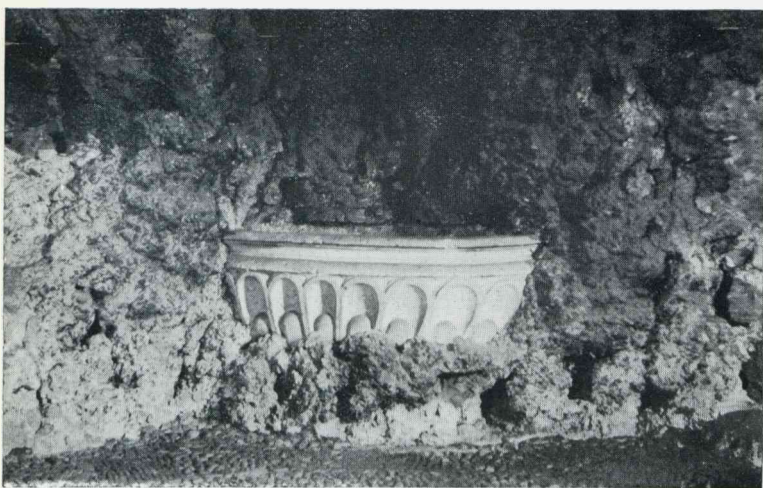

Foto Herzberg

WALLENSTEIN'S PALEIS FRIEDLAND TE PRAAG.
BADGROT

zich snel ontwikkelende industrie en bloeiend handwerk. Hij bouwde kerken, kloosters en scholen en wilde zijn residentie door stichting van een Duitsche hoogeschool tot een geestelijk middelpunt maken. Politiek maakte hij zijn land van het Boheemsche koninkrijk vrij, doordat hij het een wet gaf en in Gitschin een garnizoen legde. Hoewel hij Tsjech was, ijverde hij ervoor in zijn landen de Duitsche cultuur te verbreiden. Alle ambtelijke stukken, tot de kleinste rekeningen, moesten in de Duitsche taal gesteld worden. Wallenstein zelf schreef en sprak steeds Duitsch en noemde zijn hertogdom naar de Duitsche stad Friedland, waarvan hij het slot prachtig liet vergrooten. Vele zijner generaals en aanhangers trokken naar Gitschin, naar zijn schitterende hofhouding, waarvan de praal zich met de keizerlijke pracht van Weenen kon meten. Doch temidden van de bedrijvigheid van zijn hofhouding bleef Wallenstein zelf een eenzame; koel weerde hij elke vriendschappelijke toenadering; hij had zijn zinnen op de astrologie gezet. Veel leed hij onder zijn ziekte, die hem, niettegenstaande hij zich met bovenmenselijke energie daartegen verzette, vooral in zijn laatste levensjaren dikwijls gedurende langen tijd het bed deed houden. Zijn tweede gemalin was Gravin Isabella von Harrach, die hem een dochter schonk, Maria Elisabeth. Ook dit huwelijk was, evenals het eerste, buitengewoon gelukkig. Door zijn voortdurend wantrouwen kreeg hij in zijn directe omgeving de vijanden die hem ten val zouden brengen. Na den bloedigen moord te Eger, die den keizer ervoor behoedde zijn handen te bevleken met het bloed van den man, wien hij zoo oneindig veel te danken had, ging men in Weenen ertoe over de bezittingen van den vermoorde onder de „getrouwen” te verdeelen. Matthias van Callas, de opvolger van Wallenstein, kreeg de heerlijkheid Friedland, Oktavio Piccolomini de heerlijkheid Nachod. Het aan den voet van het Reuzengebergte gelegen stamslot van Wallenstein op den berg Bössig, waarop hij ter nakoming van een bij Lützen afgelegde gelofte den bouw van een Benedictijner abdij begonnen was, kreeg zijn moordenaar Buler als belooing van zijn genadigen keizer. Wallenstein werd in het door hem gebouwde Karthuizer klooster in Walditz naast zijn eerste gemalin begraven. Toen dit klooster in 1782 opgeheven werd, liet de familie Wallenstein het stoffelijk overschot van den grootsten van haar geslacht in het familiegraf te Münchengratz bijzetten. Zijn hoofd en rechterhand had generaal Banner als trophée mede naar Zweden genomen.

HELENE WULFF

Ons treffen alleen diep die woorden, gedachten en schoonheid, welke harmonisch met onze eigen gesteldheid zijn.

Kolenbranders op de Veluwe

DE winter is de tijd van den houtoogst. De toerist, die in den zomer de Veluwe, den tuin van Nederland, bezoekt, ziet er slechts zelden het blauw van den houthakkerskiel lichten tusschen het groen der stammen. Maar in den herfst begint het levendig te worden van werkers in het bosch. Allereerst zijn het de vrouwen en kinderen, die gaan sprokkelen, om de voorraden brandhout aan te vullen met de takken en twijgen, welke de stormen hebben afgebroken en neergestrooid. Ook de pluk der roode vossenbessen geeft veel handen werk, terwijl tuinders het dorre blad komen bijeenharken om hun bloembedden te dekken, voor den aanmaak van teelaarde ook en de boeren heele karrevrachten opladen voor strooisel onder het vee of in het varkenshok. Maar de groote oogst komt pas later: het hakken en vervoeren van de rijpe stammen, het uitdunnen der jonge dennenbosschen. Het is een zwaar werk, dat veel tijd kost en de korte winterdagen geven slechts weinige uren arbeidstijd, vooral omdat de plaatsen van den houtkap dikwijls op grooten afstand van de dorpen liggen. Wie dan door de bosschen dwaalt, langs de bochtige paden en karresporen, door de plechtige stilte van de wijde zalen der grauwe stammen, waar alleen het suizen van den wind door

de toppen wordt vernomen, en misschien in gedachten is verdiept, hoort soms het krekend geluid van brekend hout op verren afstand, gevolgd door een zwaren plof... het is een boom, die kreuwend neervalt. Verderop weergalmt het gelijkmatige, dofte geluid van bijlagen op een stam of tikt het kapmes zijn lied in het akkermaalshout. Zoo zijn de geluiden van het winterbosch. Langs de wegen liggen heele rijen stammen te wachten op verder vervoer. Misschien treft de wandelaar het, dat hij een mallejan ontmoet, tusschen de hooge raderen een zwaren stam aan kettingen opgehangen. De dampende paar-

den, onder het aanmoedigend geroep van den voerman, trekken hun wichtige vracht moeizaam door het diepe spoor van den mullen boschweg. Het bedrijvig tafereel is het aanschouwen waard, al was het alleen maar, om op te merken, hoe mensch en dier met den arbeid vertrouwd zijn en elkander begrijpen bij het volbrengen van hun moeilijke taak. Het vergt dikwijls van beiden de uiterste krachtsinspanning, om de boschreuzen op den harden weg te krijgen. De waarde der topeinden en dunne takken loont de moeite van

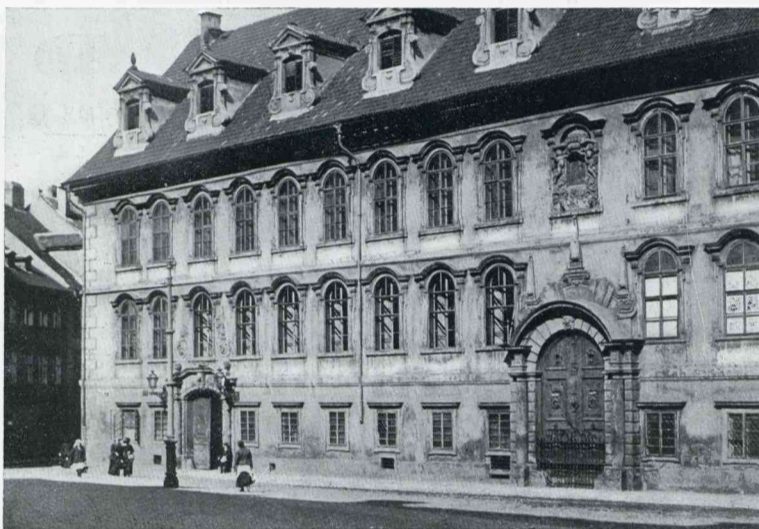

Foto Herzberg

WALLENSTEIN'S PALEIS WALDSTEIN TE PRAAG

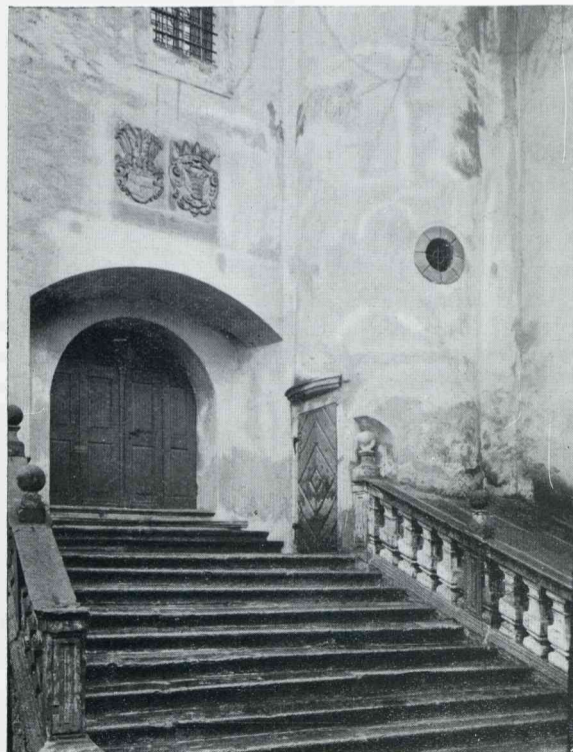

Foto Herzberg

WALLENSTEIN'S SLOT FRIEDLAND. TOEGANGSTRAP EN POORT

het vervoer niet, wanneer ze ver van den grooten weg liggen. Daar vindt de kolenbrander het materiaal voor zijn koolhoop. ☞ Hij trekt een ronde kielspit met een middellijn van ongeveer tien pas en zet in het midden een kring van lange, dunne stammen, welke als schoorsteen zal moeten dienen. Rondom stapelt hij nu de korte stukken hout, afgezaagd op ongeveer een halven Meter en een pols dik. Zoo groeit een halve bol, welke ten slotte overdekt wordt met een laagje aarde, liefst leemhoudend zand, ter dikte van een handbreedte. Een veevoederketel zonder bodem bekroont het bouwsel. Dan wordt van boven af brandend hout in den schoorsteen geworpen, en deze verder aangevuld met korte stukken. Weldra is de geheele hoop één gloeiende brandstapel: vlammen branden wordt belet door de afdekking met zand en het deksel bovenop den schoorsteen. De scherpe rook ontwijkt door de dunne zandlaag, waarin hier en daar gaatjes worden gestoken, om meer lucht toe te voeren, welke later weer met graszoden worden afgesloten, naar behoefte. Met een langen staak peilt de kolenbrander telkens de hitte van zijn smeulend vuur, zorgende tweemaal per etmaal nieuwen voorraad brandstof in den schoorsteen bij te vullen. Zoo gaat het drie weken aaneen, onder nauwlettend toezien. Wanneer eindelijk al het hout is verkoold, dekt men de heele hoop met zand af, opdat het vuur zal dooven en daarne laat men de houtskool langzaam afkoelen. ☞ De kolenbranders leiden een eenzaam bestaan, den tijd verdeelend tusschen hun koolhoopen, afgewisseld met lezen, damspelen en slapen, niet te vergeten de zorg voor den inwendigen mensch. ☞ Want moeder de vrouw, die er in den zomer mee op uit trekt, als de eek wordt geschild, blijft 's winters thuis met de jonge kinderen, die immers naar school moeten. ☞ Wanneer de taak op de eene plaats is volbracht, trekken de mannen weer verderop: het slechten der koolhoopen geschiedt door anderen. ☞ In den mobilisatietijd leverde de houtskool een mooie opbrengst in geld; nu is de prijs gedaald tot nog minder dan een derde van toen. Evenals het eekschillen, nu de scheikunde andere en vlugger werkende looimiddelen heeft gevonden, bijna niet meer wordt toegepast, zoo dreigt ook het bedrijf van den kolenbrander in concurrentie met moderne vindingen te zullen verdwijnen. En het vak, dat zijn bijzondere eischen stelt van soberheid, geduld en oplettendheid, welke goede eigenschappen van vader op zoon mede werden overgeleverd, zal eerlang niet meer worden beoefend. Maar nog zitten ze, de laatsten misschien, zwijgzaam te staren naar de ijle, blauwe rookzuil, die in den vallenden avond statig omhoog rijst boven hun koolhoop tusschen de donkere silhouetten der hooge boomen. Dwalen hun stille gedachten onbewust terug naar de dagen der lang vergeten oervaders, die op de zelfde plek eenmaal in eerbiedige huivering bijeenhurkten, om het vuur van hun brandoffer? Zeker gevoelen zij de symbolische beteekenis van den gloed, vernietigend en louterend tevens zooals zij die zich zien verwezenlijken in hun arbeid. ☞ Op de kaart komt de naam Koolberg, Koelberg, Kalenberg vele malen voor, een bewijs, dat in vroeger tijden de kolenbrander geen zeldzame vogel was in onze bosschen. Wie er meer van wil weten, vindt in de archieven vermeld, hoe hun bedrijf aanleiding was tot het ontstaan van geweldige boschbranden, welke in vroeger eeuwen herhaaldelijk de Veluwe teisterden. ☞ Maar thans is dit gevaar welhaast bezworen, niet het minst doordat het geslacht der kolenbranders bezig is uit te sterven.

Foto Schmidt

EEN VREEMD ZESSPAN

Een dame op een zesspan Menjawaks

DIJ zijn reuze-hagedissen, die overal in Sumatra, op Java en in den geheelen archipel voorkomen. Zij kunnen tot 2 Meter lang worden. Hun huid wordt tegenwoordig veel verwerkt voor damesschoenen en voor tassen; daarom wordt veel jacht op dit reptiel gemaakt. De inboorling heeft in het vangen van deze dieren een tak van bestaan gevonden en brengt de gedoode dieren naar een expediteur, die de waren naar Europa verscheept, waar zij op de juiste wijze voor de lederfabricatie worden geprepareerd en dan worden er schoenen en verschillende dames-artikelen van vervaardigd. Het zal er wel spoedig van komen, dat ook dit reptiel in farms gefokt moet worden, daar honderden jagers, die slechts van de jacht er op leven en jaarlijks duizenden dieren neerschieten, de soort zullen doen uitsterven, indien de regering niet een uitvoerverbod van de huiden uitvaardigt. Op de foto ziet men een inlandsche dame, die een zesspan van die hagedissen heeft. Wel heeft men reeds eerder dames op schildpadden kunnen zien rijden, hetgeen indertijd iets heel nieuws was, maar hier ziet men het de eerste maal op leguanen doen.

H. SCHMIDT

Wenken voortuinbeplanting

TWEejarige ZAADPLANTEN

BLLOEMPLANTEN uit zaden, hetzij éénjarige die men vroeg in het voorjaar of tweejarige, die men in den voorzomer zaait, geven aan onzen tuin veel kleur en gloed. Vooral in grootere tuinen is het een geschikt en voordelig plantenmateriaal en groote ledige plekken kunnen er gemakkelijk mee beplant worden, daar zaadplanten snel groeien, als zij eenmaal over den begintijd heen zijn, en ruim uitstoelen. ☞ Het voornaamste werk is de keuze van laag en hoog en van kleur. Als regel geldt, dat zaadplanten een absoluut vrije en zonnige standplaats verlangen. ☞ In den voorzomer, laten wij zeggen: begin tot half Juni, kunnen nog verschillende tweejarige planten gezaaid worden. Tweejarige planten groeien in den zomer, overwinteren en bloeien dan in het volgend voorjaar. ☞ Laten wij eens zien welke soorten daarvoor nu in aanmerking komen! Ten eerste, voor hooge planten, de ouderwetsche stokroos of *Althea rosea*. Men heeft er dubbel- en enkelbloemige van. Ik voor mij houd in het algemeen het meest van enkele bloemen omdat die zooveel natuurlijker zijn dan de gevulde, maar bij de stokroos mag ik

de dikke bloemdotten en de zomersche kleurenweelde van de dubbele het liefst. Men zet niet veel planten bijeen, hoogstens een drietal en dan op een beetje schilderachtige plaatsen: bij een hek, muurtje of terzijde van een poortje. ☞ Muurbloemen zijn ook prettige voorjaarsbloeiërs, er zijn enkele, dubbele en doorbloeiende soorten, fraai zijn ook de gemengde kleuren dooreen: bruin, goudgeel en paars. Duizend-schoon is ook een ouderwetsche bloemplant van groote kleurenpracht, evenals de gracieuse Akelei en van beiden kunnen behoorlijk groote groepen bijeen geplant worden. ☞ *Dianthus plumarius* heet de grasanjelier, ook een rijke bloeier en heerlijk van geur, terwijl de kleuren meest wit, rose en lila zijn. Een mooie kleine snijbloem ook. ☞ Nu komen er nog drie lage bloemplanten, die ook voor geheele perkjes geschikt zijn n.l. violen, madelieven en vergeetmenieten. Van de violen zijn er groot- en kleinbloemige, de eersten zijn voor perk of randbeplanting, de tweeden meer voor borders geëigend. ☞ Van madelieven en vergeetmenieten zijn er vele verscheidenheden, men kan de keus gemakkelijk aan de hand van een zaadcatalogus maken. ☞ Zaa al deze tweejarigen begin Juni in goed losgemaakte en vochthoudende zware grond en op een beschutte plaats, dun het te dicht opgekomen tijdig uit en plant op de bestemde plaats begin October. Let er vooral op dat de planten al naarmate hun natuurlijke groei is, ruimte genoeg krijgen.

B.

Aphorismen. Spreek een ander aan in een taal welke hij verstaat en weet te onderscheiden.

Tracht in het leven van ieder mensch dien gij op uw weg nader leert kennen, een lichtstraal te brengen, en al deze tezamen zullen uw ouderdom verhelderen.

J. L. A. KREMER